

אורות ישראל
מכללה אקדמית לחינוך
מייסודן של מכללות
מורשת יעקב ואורות ישראל

מאורות

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

גיליון כ"ט
תשע"א
חומר 343

"עוטר ישראל בתפארה"

מתוך בורות, על כל פנים ישנה כאן בחינה מסוימת של מרידה במלכות ה'. והנה הולך לו יהודי ברחוב עם כיפה [או יהודיה בלבוש צנוע] הרי הוא מכריז בכך: "אני נאמן למלך!" את מי יקרב אליו המלך בעת תפארת מלכותו – באחרית הימים כשיבוא משיח? הלא בוודאי את אותם שלא חששו להכריז בהופעתם בתקופת המרד כי נאמנים הם למלכו של עולם.

ברצוני להתעכב מעט על שניים מהטעמים הנראים משלימים זה את זה: כלפי האדם עצמו וכלפי הציבור. בבגדי הכוהן הגדול מוצאים את השם המפורש בשני מקומות: בין קפלי החושן ובציץ שעל מצחו. את השם שבין קפלי החושן ראה רק הכוהן הגדול (ואולי מי שהלבישו). לעומת זאת, את הציץ ראה כל אדם מלבד הכוהן הגדול. יראת השמים, הבאה לידי ביטוי בשם המפורש, מקרינה מהציץ כלפי עם ישראל, אך מקורה בכוהן הגדול בעצמו. ואכן בסדר לבישת בגדי הכוהן הגדול קודמת לבישת החושן לחבישת הציץ בבחינת קודם "נאה מקיים" ואחר כך "נאה דורש".

רעיון זה קיים גם בתפילין. הפרשיות בתפילין של יד זהות לפרשיות בתפילין של ראש והן נמצאות בשני התפילין כנגד הלב (בתפילין של יד) ועל הראש. תפילין של יד מכוסות (בדרך כלל) ותפילין של ראש גלויות (לפי רוב הפוסקים) כי תפילין של יד מכוונות כלפי האדם עצמו ותפילין של ראש מכוונות כלפי כל העולם. בתחילה יש להניח תפילין של יד ואחר כך של ראש כי יראת השמים מתחילה באדם עצמו ואחר כך מכוונת לכל העולם.

דומני שאף בדברי הראי"ה על הברכה (עולת ראי"ה) ניתן למצוא את שני ההיבטים הללו:

התפארת העליונה היא תפארת הרוח העליון, שלאור השכל האלקי, הכשרת רוח הקודש של אומה קדושה זו, שהיא כולה שקויה בטללי אורות של קדושת הנבואה [...] זאת היא עטרת התפארת המיוחדת לישראל, נתונה בטבע המקודש של ברכת ה' החופפת על ראשינו שבשביל כך יש מקום לכיסוי הראש בתחנת המוסר הקדוש של ישראל להורות על אצילות מיוחדת השרויה בשכל הישראלי בפנימיותו, העודף ביתרונות על השכל הטבעי, אשר לכל אדם באשר הוא אדם, בעל שכל הגיוני לבדו [...] "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו", שזהו הודנו והדרת כבודנו, שאנו מברכים עליהם עוטר ישראל בתפארה.

ד"ר שרגא פישרמן

משנה אקדמי וראש בית הספר לתואר השני

לפי הגמרא (ברכות ס"ב) ברכה זו נתקנה על חבישת הטלית "כי פריס סודרא על רישא לימא 'עוטר ישראל בתפארה'". כך פסקו הרמב"ם (הלכות תפילה ז) וכן המחבר (שולחן ערוך, אורח חיים מו).

קיימות מחלוקות שונות בין הפוסקים על חובת כיסוי הראש לגברים (חובה או מידת חסידות), וגם על עיתוי, מקום ואופן (רק בהליכה או גם בישיבה) כיסוי הראש. ניתן לראות ארבעה טעמים בכיסוי הראש לגברים:

א. כלפי האדם החובש

בגמרא (קידושין לא) מסופר על רב הונא שלא היה הולך ארבע אמות ללא כיסוי ראש כי הרגיש שהשכינה למעלה מראשו. כלומר מטרת כיסוי הראש היא להזכיר לאדם שה' משגיח עליו. במקום אחר (שבת קנו) מסופר על חוזים בכוכבים שאמרו לאמו של רב נחמן שבנה יהיה גנב. על מנת למנוע זאת ולחנכו להיות אדם ישר הקפידה לכסות את ראשו מאז היה צעיר. בהמשך, ביקשה ממנו להקפיד מאוד על כיסוי הראש ולבקש רחמים. כאשר נשמת פעם כיסוי הראש חטא בגזל. רב נחמן ייחס את חטאו לכך שכיסוי הראש נשמת מראשו.

ב. כלפי הקב"ה

המחבר (שולחן ערוך, אורח חיים ב) סובר כי כיסוי הראש נועד לכבד את ה': "ולא ילך ארבע אמות בגילוי הראש".

ג. כנגד חוקי הגויים שהולכים בגילוי ראש (ברחוב ובפרט בבתי תפילתם)

לפני הטורי זהב (ט"ז שולחן ערוך, אורח חיים ח, ג) כיסוי הראש הוא מדאורייתא משום "וחוקותיהם לא תלכו" (וכן בבאר היטב).

ד. כלפי הציבור

במסכת סופרים (יד, יב) מובא:

פוחח הנראים כרעיו, או בגדי פרומים, או מי שראשו מגולה פורס את "שמע". ויש אומרים בכרעיו ובגדיו פורס אבל לא בראש מגולה, שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו. בין כך ובין כך מתרגם, אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו.

"נחלת יעקב" מפרש שם: "אבל אינו דווקא בתורה; זה נמי הטעם שאין כבוד לציבור בראשו מגולה לקרות, או לעבור לפני התיבה, או לישא כפיו".

האדמו"ר מסלונים סובר אף הוא שכיסוי הראש מכוון כלפי הציבור, ואף המשיל לכך משל:

נתאר לעצמינו מדינה בה חלק מהאזרחים מרדו במלך. באותה תקופה קשה, קבוצת אנשים מתוך האזרחים הנאמנים למלך קיבלה על עצמה ללכת עם פיסת בד שתיתפר על שרוול חולצתם, ועליה יהיה הכיתוב: "אני נאמן למלך". כאשר המרד יסתיים, את מי יקרב אליו המלך ביותר? כמובן שאת אנשי אותה קבוצה שלא חששו לפרסם ברבים את נאמנותם למלך עוד בתקופה בה היו כאלה שמרדו בו. כך גם בענייננו. אנו חיים בתקופה בה רבים אינם נוהגים על פי חוקי המלך. ואף על פי שרק מיעוטם בזדון ורובם בשגגה

מוטיבציית יתר – מובילה ליעילות בעשייה?

לא תוכל לראות את פניי. אומרת הגמרא: "כשרציתי – לא רצית; עכשיו כשאתה רוצה – איני רוצה" (ברכות ז).

בעיני נדב ואביהוא זוהי ענווה שאינה במקומה. לדעתם הרי שהימנעותו של משה מלהסתכל מנעה מעם ישראל את ההכרה המלאה במהותו של הקב"ה. על פי זה אמרו שניהם: "מתי ימותו שני זקנים אלו, ואני ואתה שמוכנים לחזות את ה' ננהיג את הדור?" כמו שכתוב על נדב ואביהוא (לפי רש"י) שלא הסתפקו בראייה בעלמא אלא "ויחזו את האלוקים ויאכלו וישתו" (שמות כד, יא), ובמדרש תנחומא: "היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתיה".

גם בפרישתם מנשותיהם ניסו להתרומם יותר ממשה, שהרי משה פרש מן האישה לאחר שכבר היו לו בנים, ואילו נדב ואביהוא "לא נשאו נשים" בכלל, כמו שכתוב: "ובנים לא היו להם" (במדבר ג).

לכן, לאחר שיצאה אש מלפני ה' וכל העם נפלו על פניהם, לא הסתפקו בכך, אלא "ויקחו מחתות ויתנו בהן אש", בתקווה להסתכל שוב בשכינה. כל זאת עשו מבלי ליטול רשות ממשה שנתע מלהביט בשכינה, וגם לא מאביהם אהרון אשר ידע שאין להיכנס פנימה אלא בעת ובדרך שה' יצווה.

אם כן, בחפזונם להתקרב אל ה' נדב ואביהוא לא הקפידו על בגדי הכהונה ועל פריעת הראש. גם שתווי יין היו כדי להרבות ולהוסיף שמחה על שמחה שהרי השכינה שורה רק מתוך שמחה. דרכו של משה בהתקרבותו אל ה' לא הספיקה בעיני נדב ואביהוא והם רצו יותר!

אם כן, מה דיבר ה' אל משה בפתיחת פרשתנו? "בקרבכם לפני ה' ", כלומר הם רצו להתקרב אל ה' יותר מהראוי ותוך כדי כך עברו על כמה עברות כדי להתקרב. לא נאמר "בהקריבם" כמו שנאמר בפרשת שמיני כי כאן אין הכוונה להתמקד במעשה הקרבת הקטורת, אלא "בקרבכם" – על זה שהשתדלו להתקרב לה', לראות ולחזות דברים שנאסרו על האדם, כולל משה רבנו. וכן אומר הקב"ה: "בקרובי אקדש", באלה אשר רצו באמת ובתמים להתקרב אל ה' ולא עשו זאת באופן הראוי.

מעוז ביגון

סטודנט לתואר שני בניהול וארגון מערכות חינוך

נכתב לעילוי נשמת האחייך, תם וטהור, התינוק שילה אריאל וינברגר ז"ל, נפטר ב"ח שבט ה'תשע"א

בפסוק הראשון של פרשתנו (טז, א) הקב"ה מדבר אל משה, אך לא נכתב מה דיבר. רק בפסוק השני ("ויאמר ה' אל משה, דבר אל אהרן אחיך") נאמרו למשה כל ענייני הקרבה לקודש וסדר עבודת כוהן גדול. שינוי הלשון של "וידבר" בפסוק הראשון לעומת "ויאמר" בפסוק השני מוביל למחשבה נוספת, מה היה הדיבור הקשה בתחילה אשר לא מפורט כלל, לעומת האמירה בלשון רכה ומפורטת.

אומר רש"י (על פי חלק מהגרסאות): "אין אנו יודעים מה נאמר לו בדיבור הראשון". בהמשך מביא רש"י משל להסביר מדוע נזכר מות נדב ואביהו כאן, אבל עדיין לא ענה על השאלה "מה נאמר לו בדיבור הראשון". אמנם ראב"ע הסביר שהזכיר את מות בני אהרון אך לא נאמר מה תוכן הדיבור.

ננסה להבין מה היה הדיבור בפסוק הראשון, על ידי הבנת עניינם של נדב ואביהוא (פירוט הפרשייה בפרשת שמיני י, א-ז). בחז"ל יש מספר דעות לסיבת מותם של נדב ואביהוא:

(א) "לא מתו בני אהרון עד שהורו הלכה בפני משה רבן" (עירובין סג).

(ב) "אמר לו נדב ואביהוא, אימתי ימותו שני זקנים הללו (משה ואהרון) ואני ואתה ננהיג את הדור?" (סנהדרין נב). בתורת כוהנים יש סיבות נוספות:

(ג) "פרועי ראש היו".

(ד) "שתווי יין היו".

(ה) "מחוסרי בגדים היו".

וכן בחז"ל:

(ו) "שלא נשאו נשים".

(ז) "נכנסו לקודש הקודשים".

לכל הדעות והפירושים יש ראיות ורמזים בתורה. ננסה להסביר את המכנה המשותף לכל הפירושים שבאו מאותו שורש. נדב ואביהוא רצו להתקרב אל הקב"ה. כאשר ה' נגלה למשה בסנה ורצה להודיע לו את דרכיו, משה הסתיר את פניו. לאחר מכן משה התחרט וביקש: "הראני נא את כבודך". ענה לו ה': "

הנני שלחני

הצנחנים הארץ ישראלים במלחמת העולם השנייה 1943-1945

פעולות הצנחנים הארץ ישראלים באירופה הכבושה בידי הנאצים היו חלק מהתארגנות היישוב בארץ למאמץ המלחמה של הבריטים. המטרה הייתה להצניח יהודים מארץ ישראל בארצות כבושות כדי ליצור קשר עם היהודים שם ולהצילם מהשמדה. הבריטים הסכימו שהצנחנים ייחשבו סוכנים בריטים ויתפקדו גם כשליחי היישוב היהודי בארצות אלה. משנת 1943 הכשירו הבריטים מאה ושבעים אנשי פלמ"ח וחברי קיבוצים שאומנו בפעולות מודיעין והתנסו בצניחה. בפועל, פחות מארבעים הוצנחו באירופה. לרבים מהם נותרו בארצות אירופה בני משפחה וחברים שקיפו להצילם. רצון זה גרם להם להזדרז ביציאה למשימה וייתכן שהתלהבות יתר זו לצאת למשימה הייתה לרוץ, פגעה בתכנון וגרמה פעמים רבות לכישלונה. שבעה מהצנחנים הארץ ישראלים לא שבו משליחותם ונרצחו: צבי בן-יעקב, אבא ברדיצ'ב, פרץ גולדשטיין, חנה סנש, אַנצ'ו חיים סְרַנְי, חביבה רייך ורפאל רייס הי"ד.

במאי 1943 צנח ביוגוסלביה הצנחן הארץ ישראלי הראשון, פרץ רוזנברג. הוא זה שקיים את הקשר בין הפרטיזנים במקום למטה הבריטי באיטליה. כעבור שנה נשלח רחבעם עמיר. שמונה צנחנים נוספים שירתו ביחידות הקשר של הבריטים שפעלו עם הפרטיזנים ביוגוסלביה: ראובן דפני, יונה רוזן, ניסים טסטה, צדוק דרוגויר-דורון, שרה ברוורמן, אלי זוהר, שלום פינצי ודן לנר. גם הרופא ד"ר ישראל מהרי"ק הוצנח פעמים אחדות אל הפרטיזנים.

תשעה צנחנים פעלו ברומניה: ליובה יהודה גוקובסקי, אריה פיקמן, ריקו לופסקו, אריה מקרסקו, דב הררי, ברוך קמין, יצחק בן-אפרים, אוריאל קנר וישעיהו דן. הצנחנים עסקו בארגון הגנה עצמית על הרובע היהודי בבוקרשט בימים המתוחים של חילופי המשטרים. לאחר הכיבוש הסובייטי התארגנו כל התשעה כמשלחת ארץ ישראלית שפעלה בארגון התנועה החלוצית ובמפעלי הבריחה וההעפלה.

שלושה צנחו בהונגריה ונפלו בשבי האויב תוך זמן קצר. חנה סנש נעצרה מיד עם חצייתה את הגבול, נאסרה והוצאה להורג. שני האחרים, יואל פלגי ופרץ גולדשטיין, הגיעו לבודפשט ונעצרו. פרץ גולדשטיין נרצח במחנה ריכוז בגרמניה. יואל פלגי נאסר על ידי הבולשת ההונגרית ועונה קשות, אך שרד, הצטרף למחתרת היהודית בהונגריה ופעל בארגוני הסיוע לפליטים.

חמישה צנחו בסלובקיה והשתתפו במרד הלאומי הסלובקי: חביבה רייק, צבי בן-יעקב, רפאל רייס, אבא ברדיצ'ב וחיים חרמש. ארבעת הראשונים נפלו בשליחותם ורק חיים חרמש הצליח להימלט.

שישה פעלו בצפון איטליה: אנצו סירני, אפרים דפני, יעקב שפירא, בנימין גפנר, יחיאל קספ ורפאלי.

אדולף רבינוביץ' צנח שבע פעמים בצרפת עד שנלכד והוצא להורג.

חיים ולדנר הוצנח בדרום אוסטריה ביום האחרון למלחמה כדי לסייע לאסירים במחנה שבויים.

לעיון נוסף:

- יואב גלבר, **תולדות ההתנדבות**, ג, ירושלים תשמ"ג, עמ' 206-133.
- ישראל גוטמן, **האנציקלופדיה של השואה**, יד ושם, 1990.
- אתר מט"ח: <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=8400>